

Ethiek in jongerenwerk: kiezen voor professionals of jongeren?

Jongeren Sociaal werk

Jongerenwerkers steken veel tijd en energie in het opbouwen en onderhouden van relaties met jongeren. Dat wordt door andere professionals vaak niet begrepen of gewaardeerd. Onderzoekers en jongerenwerkers geven inzicht in de ethische praktijkanten van jongerenwerk.

Door **Sam Schrevel, Milou Andriessen, Luc Priester, Raymon Erberveld**
15 december 2023

Toen Chris voor het eerst bij het jongerenwerk binnenkwam, stond hij bekend als veroorzaker van veel problemen en kwam hij erg gesloten over. Chris zat op het speciaal onderwijs en was bekend bij jeugdzorg, de gemeente en politie en handhaving. Het jongerenwerk was de laatste plek waar hij nog 'echt' welkom was. Chris werd eigenlijk overal beoordeeld of gestraft voor zijn gedrag, maar jongerenwerker Luc heette hem bewust altijd positief welkom, bevestigde positief gedrag en negeerde negatief of provocerend gedrag.

Het clubhuis werd voor hem een positieve plek waar Chris zichzelf kon zijn en dat was buiten ook te zien aan zijn houding en gedrag. Luc leerde snel dat Chris wegsturen negatief werkte: elke keer dat Chris werd weggestuurd uit het jongerenwerk moest het contact vanaf de grond herbouwd worden. Luc maakte daarom soms uitzonderingen waarvan hij het gevoel had dat andere professionals dat labelen als 'iets door de vingers zien'. Voor Luc was dit een bewuste investering in de relatie.

Knuffel geven

Chris had recent een tijdelijk verbod gekregen voor de gedeelde buitenruimte en Luc trof hem aan op een andere plek waar *vapen* verboden is. Luc koos ervoor om Chris een knuffel te geven, Chris te erkennen in de tegenslag van het verbod en te vragen hoe het met hem gaat.

Door te kiezen voor de relatie konden jongerenwerkers met Chris in gesprek blijven

Achteraf zegt Luc tegen Chris: 'Je weet toch ook wel dat je dat niet mag doen, kijk daar nou een beetje mee uit. Daarmee spreekt hij Chris aan op zijn verantwoordelijkheid in plaats van te veroordelen of te straffen zoals hij van andere professionals gewend is. Door te kiezen voor de relatie konden jongerenwerkers met Chris in gesprek blijven en hem buiten goed aanspreken en corrigeren tijdens zijn verbod.

Ethiekwerk

Jongerenwerk is sterk relatiegericht: jongerenwerkers ervaren zingeving in hun werk door het aangaan van een vertrouwensrelatie met de jongeren en hen van daaruit te ondersteunen en sturen.

De jongerenwerker moet kiezen tussen relatie met de jongeren en zijn professionele status bij andere stakeholders

In de praktijk kent deze relatie ook een instrumentele waarde omdat jongerenwerkers met ‘de zachte hand’ kunnen optreden tegen overlast gevende jongeren. Verschillende wijkprofessionals verwachten dan ook dat jongerenwerkers corrigerend optreden tegen jongeren in de buitenruimte. Dat daar eerst een relatie met de jongeren en de wijk voor nodig is, wordt snel over het hoofd gezien.

In deze situatie moet de jongerenwerker een keuze maken tussen de relatie met de jongeren en zijn professionele status bij andere stakeholders. Binnen de alledaagse ethiek van [Sarah Banks](#)¹ is corrigerend optreden ten koste van een relatie een morele keuze, en daarmee een vorm van ‘ethiekwerk’.

Relatiewerk

Jongerenwerkers gaan een relatie met jongeren aan door aanwezig te zijn in de leefwereld van jongeren op straat en in de wijk, samen activiteiten te ondernemen, een plek te bieden waar jongeren zichzelf kunnen zijn en hen op een positieve manier te benaderen. Vanuit de relatie proberen zij (kleine) positieve veranderingen te bewerkstelligen bij jongeren zoals Chris.

Relatieverlies betekent dat jongerenwerkers hun mogelijkheden om jongeren positief te beïnvloeden verliezen

Wat deze relatie uniek maakt, is dat de relatie tussen jongeren en jongerenwerkers ontstaat op basis van vrijwilligheid. Dit maakt jongerenwerk uniek, maar ook kwetsbaar: relatieverlies betekent dat jongerenwerkers hun mogelijkheden om jongeren positief te beïnvloeden verliezen. Het opbouwen en onderhouden van relaties vormt de basis van hun werk, dus investeren jongerenwerkers daar veel tijd en energie in, zij leveren dus ‘relatiewerk’.

Rolwerk

Door andere stakeholders wordt van jongerenwerkers vaak verwacht dat zij hun invloed op jongeren gebruiken om overlast te voorkomen of te stoppen. Door daar gehoor aan te geven, positioneren zij zich als professionals die onderscheidend zijn van de andere professies. Waar bijvoorbeeld handhaving en politie een escalerend effect kunnen hebben op jongeren, kan het jongerenwerk vanuit haar relatie vaker de-esclerend optreden.

Het onbestraft laten van onacceptabel gedrag wordt door andere professionals snel gezien als inconsequent

Het gevaar is dat jongerenwerkers zo de eerste lijn worden in de strijd tegen overlast gevende jongeren in de wijk. Dit staat op gespannen voet met hun eigen rolopvatting, namelijk: zorgen dat jongeren goed terecht komen in de maatschappij. Dit is wat Banks 'rolwerk' noemt: zij moeten zelf bewust een rol innemen en zich positioneren ten opzichte van andere professionals.

Relatie- of rolbehoud?

Luc vertelde over Chris dat hij negatief gedrag negeerde en positief gedrag juist sterk bevestigde. Het onbestraft laten van onacceptabel gedrag – om de relatie met Chris te behouden – wordt door andere professionals snel gezien als inconsequent. Het jongerenwerk moest haar handelen in multidisciplinaire overleggen continu verdedigen. Door de verwachtingen van anderen komen zo rol en relatie tegenover elkaar te staan. Een investering in relatie levert dan een verlies van status op en vice versa. De jongerenwerker moet in elke situatie opnieuw een afweging maken of hij zich richt op relatiewerk of rolwerk.

Om jongeren bij te kunnen sturen, moet een jongerenwerker investeren in het opbouwen van credits

'Om de jongeren bij te kunnen sturen, moet een jongerenwerker investeren in het opbouwen van *credits*' vertelt Luc. Elke keer dat de relatie instrumenteel wordt ingezet om de doelen van een ander te bereiken (zoals het tegengaan van overlast) leveren zij *credits* in bij de jongeren. De hoeveelheid *credits* die zij bij de jongeren hebben, is beperkt. Als zij 'in het rood' komen te staan, raken zij de jongeren kwijt en verliezen hun invloed.

Zodra zij alleen inzetten op de relatie met jongeren kunnen zij hun 'professionele *credits*' verspelen met als gevolg dat zij niet meer serieus genomen worden. Daarmee verliezen zij ook hun mogelijkheid om de belangen van jongeren te behartigen of te mediëren tussen jongeren en andere professionals.

Manoeuvreren in spanningsveld

In de bovenstaande situaties worden twee vormen van ethiekwerk beschreven uit de theorie van Banks. Bij Chris wordt relatiewerk geleverd door positief gedrag te bevestigen en negatief gedrag te negeren om zo een relatie op te bouwen en te onderhouden. Rolwerk wordt geleverd omdat jongerenwerkers hun rol moeten verdedigen tegen andere professionals of ten behoeve van rolbehoud ingaan tegen hun eigen rolopvatting. Zij moesten in overleggen bijvoorbeeld vaak uitleggen dat het steunen van Chris onderdeel van hun rol is.

In onze observaties nemen we een derde vorm van ethiekwerk waar; manoeuvreren in het spanningsveld tussen relatie- en rolbehoud. Relatiebehoud met jongeren levert jongerenwerkers rolverlies bij andere professionals op. Rolbehoud ten opzichte van andere professionals levert relatieverlies bij de jongeren.

Jongerenwerkers zijn soms de enigen die het directe belang van de jongeren mee laten wegen in hun werk

Toen de jongerenwerker Chris een knuffel gaf terwijl hij stond te *vapen*, maakte hij de afweging om de relatie boven de regels te stellen, die hij vervolgens moest verantwoorden. Het geven van een high-five of toegang tot een activiteit ontzeggen zijn daarmee ethische handelingen binnen dit spanningsveld.

Morele stress

Het potentieel van jongerenwerk om bij te dragen aan de veiligheid in een wijk levert hierdoor een gevaar op. Als jongerenwerkers vaker ingezet worden op veiligheid, komt hun relatie met jongeren en hun eigen rolopvatting verder onder druk te staan.

Het ethiekwerk dat zij leveren kan dan steeds zwaarder worden en resulteren in morele stress. [Morele stress](#) is de zorg een grote reden voor uitval of zelfs vertrek uit de sector². Om dit bij jongerenwerk te voorkomen, is het noodzakelijk om én de ethische kant van jongerenwerk te erkennen door tijd en ruimte voor te bieden voor relatiewerk, én gehoor te geven aan de rol die jongerenwerkers in hun wijk willen vervullen.

Ethisch en moreel handelen

Als keuzen van jongerenwerkers indruisen tegen de wensen van buurtbewoners, bestuurders of handhavers, betekent dat niet een ondermijning van hun autoriteit of een uiting van ongehoorzaamheid, maar ethisch en moreel handelen. Jongerenwerkers bewegen in een ethisch spanningsveld dat voor veel mensen onzichtbaar blijft omdat zij, soms als enige, het directe belang van de jongeren mee laten wegen in hun werk.

Sam Schrevel is PhD. onderzoeker bij lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen en hogeschooldocent aan de Haagse Hogeschool. Milou Andriessen is MSc. onderzoeker bij lectoraat Grootstedelijke Ontwikkelingen en Cybercrime en Cybersecurity bij de Haagse Hogeschool. Luc Priester en Raymon Erberveld zijn jongerenwerkers Welzijn Scheveningen. Voor dit artikel zijn verschillende praktijkcasussen samengevoegd tot een narratief over een jongen met als pseudoniem Chris.

Foto: Lyman Erskine ([Flickr Creative Commons](#))